

Redovisning av uppdraget att inrätta regionala center mot arbetslivskriminalitet och om varaktig myndighetssamverkan



Innehåll

Sammanfattning	4
För samhälle, företag och människa gör myndigheter skillnad tillsammans i kampen mot arbetslivskriminalitet	4
Inledning	5
Löpande arbete	6
Inrätta och bedriva ett brett arbete mot arbetslivskriminalitet vid regionala center	6
De myndighetsgemensamma kontrollerna har ökat	7
Vidareutvecklade arbetsätt för att upptäcka, motverka och förebygga arbetslivskriminalitet	7
En del av en helhet	8
Den internationella samverkan har stärkts	8
Samverkan med satsningen mot organiserad brottslighet	8
Samverkan med myndigheter utanför uppdraget	9
Utvecklade samråd med arbetsmarknadens parter	9
Utmaningar	10
Kontroller i städbranschen	10
Myndighetsgemensam uppföljning	10
Kommunikationsinsatser	11
Kommunikationsinsats riktad till allmänheten hösten 2022	11
Budskapet uppfattas av de flesta	12
Filmerna är omtyckta och påverkar	13
Analyser för att kunna kommunicera med utsatta arbetstagare	13
Gott genomslag i kommunikationen med professionella målgrupper	13
Omvärldsbevakning	14
Kriget i Ukraina kan innebära människohandel och människoexploatering	14

Operativt utfall	16
Kontrollerna har ökat	16
Arbetsmiljöverket	16
Arbetsförmedlingen	17
Ekobrottsmyndigheten	18
Försäkringskassan	19
Jämställdhetsmyndigheten	19
Migrationsverket	22
Polismyndigheten	23
Skatteverket	26
Åklagarmyndigheten	26
Referenser	27

Sammanfattning

För samhälle, företag och människa gör myndigheter skillnad tillsammans i kampen mot arbetslivskriminalitet

Arbetslivskriminalitet skapar ett stort lidande för den enskilde, snedvrider konkurrens, omsätter stora summor pengar och är en inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. Aktörer som ägnar sig åt arbetslivskriminalitet kombinerar ofta regelöverträdelser inom flera olika områden.

Det är viktigt att arbetslivskriminaliteten stävjas för den gemensamma välfärden, företagen och den enskilda människan. Samhället ska få in skatter och avgifter så att välfärdssystemen kan upprätthållas, företag ska inte konkurreras ut av de aktörer som bryter mot regler och föreskrifter, och ingen ska bli utnyttjad på jobbet.

Myndigheterna utökade samverkan mot arbetslivskriminalitet under året. Åklagarmyndigheten tillkom i uppdraget. Två regionala center har inrättats i Umeå och Göteborg där myndigheterna lokaliseras i anslutning till de regionala underrättelsecentren som är kopplade till den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet. De två centren mot arbetslivskriminalitet fungerar som pilotverksamheter. Myndigheterna utvecklar arbetssätten löpande för att dela erfarenheter och goda exempel mellan regionerna.



Bild – Arbetsmiljöverket. Byggarbetare arbetar på tak utan fallskydd.

En arbetsgrupp för myndighetsgemensamt metodstöd har bildats i syfte att utveckla metodiken och höja effektiviteten av gemensamma åtgärder.

Partssamverkan har utvecklats på nationell och regional nivå med byggbranschen. Under hösten har även partssamverkan med städbranschen påbörjats.

Myndigheterna har gjort kontroller inom flera branscher. Exempel på verksamheter som har kontrollerats är bärplockning, bilverkstäder, biltvättar, slakterier, byggverksamhet, skönhetsbranschen och restauranger.

Myndigheterna har fortsatt att kommunicera för öka medvetenheten och kunskapen om arbetslivskriminalitet hos allmänheten och andra målgrupper exempelvis arbetstagare, skyddsombud och arbetsgivare. Myndigheterna har också analyserat och kartlagt befintlig information för att nästa år kunna rikta kommunikationsinsatser till utsatta arbetstagare.

Inledning

Redovisningen är en återrapportering enligt regeringsuppdrag A2022/00333. I uppdraget innefattas att Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten under 2022-2023 ska samverka för att motverka arbetslivskriminalitet¹). I uppdraget ingår att inrätta regionala center och verka för en varaktig samverkan.

Arbetsmiljöverket samordnar uppdraget och ska i samband med myndighetens årsredovisning för 2022 redovisa det till regeringen. Redovisningen har tagits fram i samråd med deltagande myndigheter.

Den 15 juni 2022 redovisade Arbetsmiljöverket deluppdraget om hur arbetet med att inrätta center mot arbetslivskriminalitet fortlöpt²).

Löpande arbete

Inrätta och bedriva ett brett arbete mot arbetslivskriminalitet vid regionala center

Under 2022 har två fysiska center inrättats i anslutning till de regionala underrättelsecentren i Umeå och Göteborg. De regionala underrättelsecentren ingår i satsningen mot organiserad brottslighet. Genom samverkan mellan de regionala underrättelsecentren och centren mot arbetslivskriminalitet kan myndigheterna exempelvis få en bättre underrättelsebild av de objekt som ska hanteras efter ett gemensamt urval.

Dessa center ses som pilotverksamheter och goda exempel och arbetssätt i det myndighetsgemensamma arbetet ska tas tillvara inför inrättandet av övriga fem center. Inrättandet av dessa ska ske under 2023. Den nationella styrgruppen har tagit fram styrdokument såsom organisationsstruktur och ansvarsområden för de olika grupperna i strukturen²⁾. I centren arbetar man löpande med att hantera inkomna tips och förbereda insatser. Polismyndighetens arbete med att planera och förbereda lokaler till de återstående centren pågår

Vid centren utvecklas förmågan att säkerställa att relevant information inhämtas för att möjliggöra att fler myndigheter än de som deltar i den fysiska arbetsplatskontrollen får relevanta uppgifter för den egna myndighetens arbete. Dessa myndigheter kan öppna egna ärenden utifrån de uppgifter som har bearbetats på centren mot arbetslivskriminalitet.



Bild – Arbetsmiljöverket. Arbetsplatskontroll utförd av Skatteverket och Arbetsmiljöverket.

De myndighetsgemensamma kontrollerna har ökat

Antalet myndighetsgemensamma kontroller har ökat under 2022 jämfört med tidigare år. Kontrollerna genomfördes i konstaterade riskbranscher, men även i andra branscher där arbetslivskriminalitet förekommer.

Vidareutvecklade arbetssätt för att upptäcka, motverka och förebygga arbetslivskriminalitet

I arbetet mot arbetslivskriminalitet ligger ett fortlöpande uppdrag att utveckla arbetsmetoderna i syfte att öka effekterna av kontrollbesöken och efterföljande utredningar. Under 2022 har det bildats en metodstödsgrupp under ledning av Skatteverket.

Representanter från några av de samverkande myndigheterna har arbetat med att utveckla arbetet med komplexa fall som dels är regionöverskridande, dels kan innehålla misstankar om människoexploatering eller människohandel.

Som en del i att fortbilda myndigheternas anställda anordnade Polismyndigheten i maj 2022 ett digitalt kunskapsseminarium om människohandel och arbetskraftsexploatering. Seminariet riktade sig till samtliga myndigheter inom de myndighetsgemensamma uppdragen avseende arbetslivskriminalitet och organiserad brottslighet³⁾.

Under 2022 slutförde Jämställdhetsmyndigheten CAPE I projektet (strengthening Competence, Assistance and Prosecution of forced labour and labour exploitation in Sweden), vilket är ett samarbete med Östersjöstaternas råd. Det syftar till att kompetensutveckla och stötta relevanta myndigheter i arbetet mot människohandel för tvångsarbete. Projektet har resulterat i tre rapporter^{4), 5), 6)}. Rapporterna ska sammanfattas av forskningsinstitutet HEUNI (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), som även ska producera rekommendationer utifrån rapporternas slutsatser. Denna sammanfattning kommer att publiceras under våren 2023.

Tre internationella metodutvecklingsresor ingick också i projektet och utfördes under hösten 2022. Syftet med resorna var att höja kompetensen om människohandel för tvångsarbete och sprida goda arbetssätt från föregångsländer till yrkesverksamma i Sverige. Representanter från myndigheter inom myndighetssamverkan mot arbetslivskriminalitet, från delegationen mot arbetslivskriminalitet och från civilsamhället deltog på inbjudan från Jämställdhetsmyndigheten. Resorna gick till Finland, Tyskland och Belgien.

En del av en helhet

Den internationella samverkan har stärkts

Den internationella samverkan har under året stärkts med fler samarbetsparter. Det är främst med European Labour Authority (ELA) och genom European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (EMPACT) och även med Europol, som samverkan utökats.

Myndigheterna har under 2022 deltagit vid två Joint Action Days (JAD), inom EMPACT. Båda JAD ingår i inriktningen THB (Trafficking in human beings: Människohandel/människoexploatering) och specifikt mot arbetskraftsexploatering. En JAD hade syftet att motverka arbetskraftsexploatering utifrån de nationella problemen men särskilt mot exploatering av personer från tredje land och/eller flyktingar och en JAD hade syftet att motverka exploatering av arbetskraft i branschen grön näring. Under dessa två myndighetsgemensamma insatser kontrollerades 801 personer på 104 olika platser. De kontrollerade personerna var av 48 olika nationaliteter.

Samverkan med satsningen mot organiserad brottslighet

I regeringsuppdraget ingår att, när det är lämpligt, samordna arbetet med satsningen mot organiserad brottslighet³⁾.

Inom de regionala underrättelsecentren arbetar myndigheterna gemensamt med informationsinhämtning och informationsdelning. De myndigheter som i dag inte ingår i de regionala underrättelsecentren är Arbetsmiljöverket, Jämställdhetsmyndigheten och Åklagarmyndigheten. Åklagarmyndigheten deltar i det myndighetsgemensamma arbetet mot organiserad brottslighet, men inte i arbetet i de regionala underrättelsecentren eftersom underrättelseverksamhet inte ingår i Åklagarmyndighetens uppdrag.

Under året har kontroller genomförts i samverkan mellan uppdragen. Satsningen mot organiserad brottslighet har kunnat få värdefull information från kontroller. Myndighetsgemensamma kontroller mot arbetslivskriminalitet har också genomförts tillsammans med aktionsgrupper från den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet som haft möjlighet att använda exempelvis drönare och hundförare.

Samverkan med myndigheter utanför uppdraget

Myndigheter som inte ingår i regeringsuppdraget men som ändå är en del av samverkan är exempelvis Jordbruksverket, Kronofogdemyndigheten och Räddningstjänsten. Kommunernas tillsynshandläggare spelar en viktig roll i samverkan på lokal nivå. De har bland annat uppdraget att kontrollera boenden i industrilokaler, bygglov, livsmedelshantering, avfallshantering och mycket mer. Samverkan kan röra kontrollinsatser, men också planering inför kontroller. Denna samverkan utvecklas löpande och efter behov i de olika regionerna.

Utvecklade samråd med arbetsmarknadens parter

Regeringen gav också myndigheterna i samverkan uppdraget att utveckla partssamverkan med arbetsmarknadens parter. Samverkan ska utvecklas både på central och på regional nivå. Inom regeringsuppdraget samordnas partssamverkan av Skatteverket. Syftet med samverkan är bland annat att öka kunskapen hos myndigheter och arbetsmarknadens parter kring frågor som berör arbetslivskriminalitet. På nationell nivå sker samverkan med Svenskt Näringsliv och Landsorganisationen i Sverige, LO, på regional nivå med Byggföretagen och Byggnads.

Det har funnits fokus som dels riktats in mot regionala företeelser och utmaningar, dels mot behov av ökad kunskap och stöd i frågor som berör möjligheter att ta del av information och uppgifter om aktörer som verkar på marknaden inom byggbranschen. Genomgående har det visat sig att det finns ett behov från branschen av ingångar till berörda myndigheter via vilka det kan kanaliseras tips eller information. Samtidigt finns ett stort behov av kunskap och information.

I en särskild rapport (Partssamverkan inom byggbranschen 2021–2022²⁾), vilken lämnades i augusti, finns bland annat en sammanfattning av möten, aktiviteter med mera som präglar partssamverkan sedan starten inom uppdraget.

Samverkan har under 2022 initierats på nationell nivå även med städbranschen. Detta arbete är under uppbyggnad. I denna samverkan ingår Almega, samt Fastighetsanställdas förbund och Kommunal.

Myndigheterna ser behov av att samverka med ytterligare branscher. Polismyndigheten har därför under året inlett samverkan med Transportbranschen genom Sveriges åkerinäring.

Utmaningar

Kontroller i städbranschen

Som konstaterats tidigare år finns det flera utmaningar kopplat till genomförandet av myndighetsgemensamma arbetsplatskontroller inom städbranschen. Trots att städbranschen är en fortsatt utpekad riskbransch vad gäller arbetslivskriminalitet och annat fusk kopplat till arbetskraften har de myndighetsgemensamma kontrollerna varit relativt få. Det beror bland annat på att städföretagen ofta är registrerade på bostadsadresser, saknar kontor helt eller är obemannade under stora delar av dagen, vilket försvårar planeringen och utförandet av myndighetskontroller.

Myndigheterna behöver fortsatt arbeta med att utveckla metodik för att öka och effektivisera kontrollerna på fältet parallellt med förebyggande åtgärder som exempelvis den partssamverkan som påbörjats under hösten.

Myndighetsgemensam uppföljning

En myndighetsgemensam uppföljning för arbetet mot arbetslivskriminalitet startade januari 2022. Det är således första året uppföljningen genomförs. Uppföljningen innebär att varje myndighet själv identifierat de variabler som är relevanta att följa upp inom det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet. Utgångspunkten var att följa modellen för uppföljning från Ekonomistyrningsverket där myndigheterna ska identifiera variabler inom resurs, aktivitet, prestation och effekt. Samtliga myndigheter redovisar månadsvis till Arbetsmiljöverket som hanterar den totala myndighetsgemensamma uppföljningen.

I och med att det till stor del är manuellt arbete med att följa upp denna verksamhet tar det viss tid innan kvaliteten är tillräckligt god för att på ett tillförlitligt sätt återspegla verksamhetens omfattning och innehåll. I metodutvecklingsuppdraget ingår att undersöka möjliga sätt att förbättra den myndighetsgemensamma uppföljningen.



Bild – Arbetsmiljöverket. Bild från kampanjen riktad mot allmänheten.

Kommunikationsinsatser

Kommunikationsinsats riktad till allmänheten hösten 2022

Arbetet byggde vidare på 2021 års kommunikationsinsats och därför var målet och målgruppen samma som förra året:

- Mål: Öka allmänhetens kunskap om förekomsten av arbetslivskriminalitet i det svenska samhället och påverka inställningen till företeelsen i en avståndstagande riktning.
- Målgrupp: Alla i Sverige mellan 20 och 80 år.

Insatsen bestod av filmer och stillbilder och omfattade exponering i bland annat i sociala medier, på TV och på bio. Budskapet var att låga priser kan ha en mörk baksida och innebära att människor utnyttjas. Konsumenter fick också veta hur de kan bidra till att stoppa arbetslivskriminalitet.

Filmer:

- Biltvätten 30 sekunder, respektive 15 sekunder
- Nagelsalongen 30 sekunder, respektive 15 sekunder
- Restaurangen 30 sekunder, respektive 15 sekunder
- Villan 30 sekunder, respektive 15 sekunder
- Byggarbetaren 30 sekunder

Stillbilder (samma som ovan).

För att fortsätta skapa uppmärksamhet och nå en ännu större räckvidd detta år, valde vi att lägga en högre budget för att på nytt sprida filmerna som vi tog fram 2021. Vi justerade dem också utifrån tidigare utvärdering, så att budskapen skulle bli ännu tydligare.

Myndigheterna utvecklade dessutom nytt material. Detta bestod av påhittade annonser med erbjudande av tjänster till otroligt låga priser (till exempel: "Tvätta din bil för 29 kr") som spreds via olika sajter. Den som direkt klickade på annonsen kom till en webbsida på Arbetsmiljöverkets webbplats om vad arbetslivskriminalitet innebär och får för konsekvenser. För att väcka känslor och skapa medvetenhet om hur människor utnyttjas på arbetsplatser, kunde besökaren ta del av filmade berättelser ur utsatta arbetstagares perspektiv. På webbplatsen fanns också tips till konsumenter om vad de kan göra för att inte bidra till arbetslivskriminalitet.

Myndigheterna spred också filmer och budskap organiskt i sina egna sociala medie-kanaler.

Kommunikationsinsatsen startade i november 2022. TV-insatsen avslutades 18 december, men fortsatte året ut i form av bio och sociala medier. Insatsen har utvärderats och 1 000 personer fick svara på frågor genom en webbenkät.

Budskapet uppfattas av de flesta

Observationen är något under förhoppningarna men över den tidigare kommunikationsinsatsen 2021. Budskapet upplevs som tydligt och uppfattas av de flesta som att

- konsumenten har ett ansvar
- man ska agera genom att välja leverantör och
- man ska begära kvitto eller avstå från köp.

Även budskapet att arbetslivskriminalitet förekommer i samhället uppfattas av de flesta.

Många tycker att budskapet är tydligt och kommunikationen har även nått personer som säger sig vara mindre insatta i ämnet. En mindre del tycker att kommunikationen är svår att förstå.

Filmerna är omtyckta och påverkar

Filmerna Biltvätten och Nagelsalongen får överlag högst värden, tätt följd av filmen Restaurangen. Filmen Villan ligger lite efter och förknippas mer med olyckor än kriminalitet. Den längre filmen Byggarbetaren berör och påverkar och budskapet framgår tydligt.

Analysen för att kunna kommunicera med utsatta arbetstagare

Myndigheterna började också uppdraget med att stärka utsatta arbetstagares kunskap om sina rättigheter och de möjligheter till stöd som finns. För att kommunikationsinsatserna ska nå fram till målgruppen utsatta arbetstagare tillsattes en arbetsgrupp som genomförde en målgruppsanalys.

Utöver målgruppsanalysen kartlades vilken information och kommunikation som redan finns i olika kanaler riktade till målgruppen. Kartläggningen och målgruppsanalysen kommer att vara utgångspunkt för det fortsatta arbetet med att ta fram en kommunikationsstrategi för att nå de utsatta arbetstagarna och utforma aktiviteter som är anpassade till dem. Planen är att kommunikationsaktiviteterna ska genomföras under 2023.

Gott genomslag i kommunikationen med professionella målgrupper

Andra målgrupper för myndigheternas gemensamma kommunikation är personer som på olika sätt arbetar med frågor som rör arbetslivskriminalitet. Kommunikationen till dessa målgrupper syftar främst till att visa hur arbetslivskriminaliteten ser ut, vad myndigheterna gör för att motverka den och få dem att stödja arbetet.

Kommunikationen har också riktat sig till arbetsgivare, arbetstagare och skyddsombud. Syftet har varit både att avskräcka arbetsgivare som bryter mot regler och att stärka dem som sköter sig och vill göra rätt. Men också att stärka förtroendet för myndigheterna och deras arbete för att motverka arbetslivskriminalitet.

Några exempel på kommunikationsaktiviteter som vi har genomfört gemensamt riktat till dessa målgrupper är följande:

- Kommunikation av öppnandet av de två första regionala centren mot arbetslivskriminalitet i Umeå respektive i Göteborg.
- Kommunikation av resultat från myndighetsgemensamma kontrollveckor i maj med inriktning på de brister som myndigheterna hittade i byggbranschen i den norra regionen.
- Kommunikation av resultat från myndighetsgemensamma kontrollveckor i november med inriktning på de brister som myndigheterna hittade i bilvårds- respektive skönhetsbranschen.
- Framtagande av informationsblad på flera språk att dela ut på arbetsplatser vid myndighetsgemensamma kontroller.
- Kommunikation av det årliga statsbidraget som arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer kan söka.

Genomslaget av medieaktiviteterna kopplade till kontrollinsatserna har generellt varit gott och genererat mellan 40 och 80 artiklar och inslag per tillfälle.

Omvärldsbevakning

Kriget i Ukraina kan innebära människohandel och människoexploatering

I samband med stora flyktingströmmar ökar risken för att människor blir utsatta för människohandel och människoexploatering. Fokus i texten nedan handlar om hur myndigheterna arbetat med anledning av Rysslands krig mot Ukraina och denna risk.

Kriget har inneburit att ett stort antal ukrainare sökt sig till Sverige. Även om inströmningen är mindre än initiala prognoser har det medfört omprioriteringar och påverkan på Migrationsverket verksamhet.

Sedan krigets början i februari har Jämställdhetsmyndigheten samman kallat relevanta myndigheter och civilsamhällesorganisationer till regelbundna möten. Syftet har varit att effektivt kunna dela information mellan olika samhällsaktörer för att kunna förebygga och upptäcka exploatering av de personer som flytt till Sverige från Ukraina. Det har också varit viktigt att få en samlad och aktuell bild av problematiken.

Jämställdhetsmyndigheten har även tagit fram information på ukrainska och ryska om riskerna för människohandel, till både barn och vuxna. Information har spridits till målgruppen, bland annat genom sociala medier och genom andra samverkansmyndigheter. Jämställdhetsmyndigheten har också tagit fram och spridit vägledande information till yrkesverksamma om hur man kan identifiera och hantera ärenden om människohandel kopplat till kriget.

Jämställdhetsmyndigheten har sedan krigets början publicerat två lägesanalyser⁷⁾ om den påverkan kriget har på människohandel i Sverige, vilka kan ge mer vägledning till myndigheter och andra yrkesverksamma.

Utifrån den information som framkommit i samordningsmötena bedömer Jämställdhetsmyndigheten att störst risk för exploatering finns för sexuella ändamål och för arbetskraftsexploatering. Riskbranscher som framkommit hittills är städbranschen och grön näring. Under oktober 2022 ses en viss ökning av ärenden om misstänkt människohandel hos ett par myndigheter och civilsamhällesorganisationer. Ärendena rör exploatering både för sexuella ändamål och för arbete. Branscher som dominerar är grön näring (inklusive bärplockning) och städ. Dock är ökningen inte lika stor som väntat. Farhågan är att utsattheten inte kommer till myndigheternas kännedom.

Det finns även indikatorer på att benägenheten att söka hjälp hos myndigheter av olika anledningar är låg hos den ukrainska gruppen. Detta bidrar till svårigheterna att identifiera utsatta personer. Personer som flytt från Ukraina till Sverige lever i en utsatt situation och ju längre detta pågår desto mer ökar risken för exploatering. Den utsatta situationen består av den press och de svårigheter det innebär att ha flytt från ett krig och försöka försörja sig i ett nytt land där man står utanför sitt vanliga skyddsnet. Utsattheten förväntas öka på grund av höjda levnadskostnader. Det är därför viktigt att myndigheter och andra samhällsaktörer fortsätter att ha en ökad uppmärksamhet och beredskap i förhållande till potentiell exploatering av personer från Ukraina.

Migrationsverket har identifierat ett antal ärenden men inte i den omfattning som befarats.

Operativt utfall

Kontrollerna har ökat

Under 2022 har Arbetsmiljöverket registrerat totalt 2 651 kontroller inom myndighetssamverkan. Detta är en ökning från 2 007 stycken år 2021. Det är traditionellt Arbetsmiljöverkets förrättningar som följs. Alla myndigheter är inte med på alla kontroller, varför antalet samt branschfördelning skiljer sig åt mellan myndigheterna.

De flesta kontrollerna har gjorts enligt följande fördelning:

Bransch	Antal kontroller
10-33 Tillverkning	85
41-43 Byggverksamhet	361
45-47 Handel; reparation av motorfordon och motorcyklar	746
49-53 Transport och magasinering	184
55-56 Hotell- och restaurangverksamhet	780
94-96 Annan serviceverksamhet*	205
Övriga branscher	290

*Annan serviceverksamhet innehåller bland annat hårvård och skönhetsvård.

Arbetsmiljöverket

För Arbetsmiljöverkets del har de myndighetsgemensamma kontrollerna resulterat i 254 "Faktaunderlag för sanktionsavgift" under 2022. Dessutom har Arbetsmiljöverket fattat beslut om 345 förelägganden och förbud⁸⁾.

Under året har Arbetsmiljöverket och Avdelningen för myndighetsgemensamma kontroller kraftsamlat. Fyra enhetschefer har rekryterats. Analysverksamheten kopplad till arbetslivskriminalitet har stärkts med två personer. Vid årsskiftet 2022/2023 flyttades ungefär ett femtontal inspektörer över från Inspektionsavdelningen till Avdelningen för myndighetsgemensam kontroll. Tjugo nyanställda inspektörer har gått in i den nya avdelningen.

De nyanställda inspektörerna går en tillsynsutbildning som avslutas i april 2023.

Det har också rekryterats ytterligare en samordnare till regeringsuppdraget.

På nationell nivå har Arbetsmiljöverket deltagit i, planerat och hållit i besök från politiker, utbildningar för regionala skyddsombud, presentation för exempelvis miljöbrottsrådet samt länsstyrelserna. Arbetsmiljöverket är en part i partssamverkan. Arbetsmiljöverket har även initierat utvärderingen av pilotverksamheterna vid de två centren som kommer att färdigställas i januari 2023. Som samordnare för uppdraget har Arbetsmiljöverket i samverkan med övriga myndigheter tagit fram styrande dokument över exempelvis organisationsstruktur.

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen har deltagit i pilotverksamheterna på centren mot arbetslivskriminalitet i region väst och nord. Vid centren likväl som i den reguljära regionala samverkan medverkar Arbetsförmedlingen framför allt genom skrivbordsutredningar och i vissa fall även vid fysiska kontroller.

Inom ramen för uppdraget har Arbetsförmedlingen under 2022 initierat 310 kontrollutredningsärenden. Det är en ökning med 111 ärenden från föregående år. Kontrollutredningarna har resulterat i 64 beslut om återkrav av utbetalade anställningsstöd på cirka 4,8 miljoner kronor. Utöver det har beslut också fattats om att neka kommande utbetalningar på cirka 220 000 kronor.

Arbetsförmedlingens interna arbete har stärkts i flera led. Däribland har en ny intern rutin upprättats under Q4 vilken säkerställer att såväl externa som interna tips förs vidare in till respektive region, vilket ger ökade förutsättningar för myndighetsgemensam kontroll. Arbetet med den riskbaserade urvalsmodellen fortgår och genererar utredningsvärda objekt till såväl interna skrivbordsutredningar som myndighetsgemensamma kontroller. Utöver detta har en rättslig utredning gett ökade möjligheter att dela information om arbetsgivare med pågående stöd.

Genom deltagande i myndighetssamverkan mot arbetslivskriminalitet stärker Arbetsförmedlingen sin förmåga att upptäcka ärenden där det finns behov av djupare uppföljning och kontroll.

Ekobrottsmyndigheten

Att bekämpa arbetslivskriminalitet är ett av Ekobrottsmyndighetens huvuduppdrag där regeringsuppdraget utgör en del av arbetet. I regeringsuppdraget arbetar Ekobrottsmyndigheten brottsförebyggande och brottsbekämpande. Genom att Ekobrottsmyndighetens kärnuppdrag omfattar brottsrubriceringar som skattebrott och bokföringsbrott, återfinns arbetslivskriminalitet i en stor andel av myndighetens ärenden och samlade uppdrag och genomförs utanför regeringsuppdraget. Detta gäller för hela verksamheten som består av utredning och lagföring, underrättelse och brottsförebyggande verksamhet.

Under 2022 har Ekobrottsmyndigheten fortsatt att utveckla sitt deltagande i regeringsuppdraget genom tillsättande av fler resurser inom underrättelseverksamheten och det förebyggande arbetet samt ökat förmågan inom analysverksamheten.

Utöver det kontinuerliga arbetet med ärenden som rör arbetslivskriminalitet har särskilt fokus riktats mot industrisatsningen, och den samhällsomvandling den medför, i norra Sverige.

Ekobrottsmyndigheten är delaktig i etableringen av centret mot arbetslivskriminalitet i region Nord. I det myndighetsgemensamma arbetet i region Nord har myndigheten bidragit med underlag och/eller förslag till kontroller på ett 30-tal⁹⁾ bolag, fördelat på cirka 20 olika arbetsplatser i de fyra nordligaste länen, främst inom bygg- och restaurangbranschen. Ekobrottsmyndigheten har omhändertagit och bearbetat information efter genomförda kontroller, delgivit denna till andra myndigheter i syfte att inleda utredningar, revisioner eller att andra beslut fattas hos respektive myndighet, främst Skatteverket.

Inom arbetet med arbetslivskriminalitet har Ekobrottsmyndigheten, både genom sin underrättelsetjänst och det brottsförebyggande arbetet, kommit i tidig kontakt med flera av de stora investeringsetableringarna i regionen, inom exempelvis stål- och energisektorn. Ekobrottsmyndigheten har i ett brottsförebyggande syfte initierat kontakt med flera berörda kommuner, industrier och byggföretag. Något som skapat förutsättningar för myndigheten att stötta nyetableringarna med förslag till kontroll och brottspreventiva åtgärder. Därutöver har det skapats kontaktvägar för tipshantering, vilket möjliggör snabba operativa åtgärder mot identifierade riskaktörer.

Ekobrottsmyndighetens bedömning är att ett utvecklat arbets sätt med ett riskbaserat urval av kontrollobjekt har lett till mer träffsäkra kontroller.

Försäkringskassan

Försäkringskassan har identifierat och delgett övriga myndigheter om två huvudsakliga branscher där myndigheten ser stora risker för arbetslivskriminalitet och missbruk av välfärden: assistans- och tandvårdsbranschen.

Under året har Försäkringskassan avsatt resurser för medverkan i styr- och analysgrupper och det operativa arbetet på de två uppstartade regionala centren för arbetslivskriminalitet. I de uppstartade centren mot arbetslivskriminalitet har myndigheten intagit en mer aktiv roll i planläggningen av insatser. Myndigheten har begränsat lagstöd för att kunna delta i de myndighetsgemensamma kontrollerna på fältet. Bland annat behöver Försäkringskassan till exempel ha misstanken om att en på förhand identifierad person som är beviljad förmån befinner sig på arbetsplatsen när kontrollen genomförs.

I de branscher där kontroller hittills har gjorts är det vanligt att många personer inte omfattas av socialförsäkringen. Det operativa arbetet som bedrivits under året har skett under förutsättningen att Försäkringskassan fått information om organisations- och personnummer före eller efter en kontroll.

Myndigheten ser en ökande trend i antalet kontrollutredningar jämfört med föregående år, även om antalet, ett 20-tal avslutade ärenden, i sig inte är särskilt högt.

Jämställdhetsmyndigheten

Under året har Jämställdhetsmyndigheten ökat sina resurser för bemanning i myndighetssamverkan på nationell nivå, bland annat i styrgruppen, analysgruppen och tillfälliga arbetsgrupper. Jämställdhetsmyndigheten deltar inte själv i det regionala operativa arbetet med arbetsplatsinspektioner. Dock samordnar och delfinansierar myndigheten, genom avtal med kommuner och länsstyrelser, så kallade regionkoordinatorer mot människohandel.

Regionkoordinatorerna är anställda av socialtjänsten i kommunerna och har expertkunskap om människohandel och kan delta på kontrollerna. Regionkoordinatorerna har inte möjlighet att delta på alla inspektioner och får prioritera utifrån tillgängliga resurser. Regionkoordinatorerna bidrar med ett brottsofferperspektiv på inspektionerna, identifierar potentiellt utsatta personer, och informerar om rättigheter och möjligheter till stöd. Om en arbetstagare vill ta emot stöd kan regionkoordinatorerna, ibland i samverkan med ordinarie



Bild – Arbetsmiljöverket. Undermåligt boende.

socialtjänst, ombesörja detta. Regionkoordinatorerna kan även hänvisa utsatta till det återvändandeprogram som Jämställdhetsmyndigheten finansierar och som International Organization for Migration (IOM) utför. Programmet är frivilligt och syftar till att motverka vidare exploatering och en trygg återintegrering i hemlandet.

Regionkoordinatorerna utbildar yrkesverksamma om människohandel

Utöver operativt arbete jobbar regionkoordinatorerna med kompetenshöjning om människohandel och människoexploatering riktat till yrkesverksamma under Jämställdhetsmyndighetens samordning. Under 2022 utfördes ett flertal kompetenshöjande insatser och utbildningar riktade till övriga myndigheter inom samverkan. Exempel är att

- inspektörer från Arbetsmiljöverket har utbildats om människohandel i regionerna Syd, Mitt och Nord
- en utbildning för besöksnäringen i region Nord om upptäckt och identifiering av människohandel har genomförts
- en utbildning om människohandel har genomförts för kommunens inspektörer på Miljöförvaltningen i region Bergslagen
- en checklista med indikatorer på människohandel och människoexploatering har spridits i region Syd för inspektörer kopplade till olika län och Miljöförvaltningen.

Regionkoordinatorernas statistik från arbetsplatsinspektioner

Jämställdhetsmyndighetens statistik härstammar från det arbete som regionkoordinatorerna utför vid inspektioner.

Under perioden mars – december 2023 har regionkoordinatorerna, inom ramen för myndighetsgemensamma kontroller, fattat misstanke om utsatthet för människohandel eller människoexploatering hos 98 personer. Regionkoordinatorerna har deltagit i strax under 100 inspektioner under perioden. Den stora majoriteten av de 98 personerna har fått stöd i form av information och samtal om stöd och rättigheter. De 14 individer som registrerats som fått stöd avser ytterligare stödinsatser från t.ex. socialtjänsten, civilsamhället, direkt från regionkoordinatorerna eller annan myndighet. Anledningen till att personerna benämns som *förmodade* offer i statistiken är att i Sverige är det först vid en polisutredning som en person kan få den *formella statusen som identifierat offer* för människohandel.

Antal förmodade offer för människohandel/exploatering	Antal som får stöd
98	14

Kort analys av statistiken

Jämställdhetsmyndigheten gör analysen att det utöver dessa identifierade personer finns ett stort mörkertal av utsatta personer. Komplexiteten i själva brottet människohandel, i kombination med den utsattes situation, gör identifieringsprocessen svår och långdragen. Många gånger ser inte personer i människohandel sig själva som brottsoffer eller vill inte tillkännage att man är utsatt för brott. Det kan handla om att man inte känner till människohandel som fenomen, att man fruktar repressalier såsom våld eller utvisning, att tilltron till myndigheter är låg, eller att relationen till förövaren är komplex med mera. Att identifiera någon som utsatt för människohandel kan därför ta tid.

Det krävs tid att bygga förtroende så att en utsatt person vågar, eller kan, ta emot det stöd som erbjuds. En arbetsplatsinspektion kan också utgöra en stressad situation för en utsatt person, vilket kan utgöra ännu ett hinder att ta emot stöd. Att myndigheten ser ett lågt antal personer som tagit emot stöd genom arbetsplatsinspektionerna ska därmed inte tolkas som att det inte finns behov av stödinsatser. Det är snarare ett uttryck för hur svårt det är att nå målgruppen.

Jämställdhetsmyndigheten jobbar förebyggande mot arbetskraftsexploatering. Jämställdhetsmyndigheten samarbetade med Östersjöstaternas råd även i framtagandet och spridningen av en förebyggande informationskampanj mot människohandel för tvångsarbete. Kampanjen riktar till personer från Rumänien, Bulgarien, Ukraina och Polen som är i riskzonen att exploateras på svensk arbetsmarknad. Kampanjen lanserades i november 2022 och består av filmer som spreds på sociala medier samt utökad informationsmaterial på Jämställdhetsmyndighetens webbplats¹⁰). Syftet är att stärka potentiellt utsatta arbetstagare i deras kunskap om riskerna för exploatering, samt kunskap om rättigheter och skyldigheter på svensk arbetsmarknad.

Förhoppningsvis kan denna kampanj, och lärdomar från den, ligga till grund för det myndighetsgemensamma uppdraget att ta fram information till utsatta arbetstagare.

Migrationsverket

Migrationsverket har under året ökat resurssättningen i regeringsuppdraget och i det förebyggande arbetet. Utöver detta har Migrationsverket fortsatt att utveckla sitt arbete med funktionen för kontrollanalys bland annat med stöd av Fonden för inre säkerhet. Funktionen syftar bland annat till att upptäcka arbetslivskriminalitet kopplad till myndighetens processer, exempelvis arbetstillståndsprocessen och asylprocessen.

Den 1 juni infördes nya skärpta regler för arbetskraftsinvandring, vilket innebär krav på anställningsavtal och att arbetsgivare blir skyldiga att rapportera om anställningsvillkoren försämrats. Det införs också försörjningskrav för anhöriga. Syftet med förändringarna är bland annat att motverka utnyttjande av arbetstagare men också att attrahera och behålla internationell kompetens.

Därtill har myndigheten fått ett tydligare uppdrag att arbeta med kontroll och ser att det finns tydliga synergier mellan regeringsuppdraget och Migrationsverkets eget utökade uppdrag kring kontroll.

Mycket tyder på att fler arbetsgivare döms för brott mot utlänningslagen men det är för tidigt att se om det är en tillfällig uppgång eller ett resultat av det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet.

Migrationsverket har även en funktion för att upptäcka människohandel och människoexploatering under handläggning av ärenden i samtliga processer. År 2022 upptäckte Migrationsverket

att det vid 397 tillfällen förekommit misstänkta fall av tvångsarbete /exploatering på arbetsmarknaden. Det rör sig bland annat om 170 ärenden om misstänkt arbetskraftsexploatering i Sverige och 86 ärenden som gäller ansökningar från utlandet om arbetstillstånd där det funnits misstanke om risk för exploatering. Vad gäller situationen i Ukraina och risken för att bli utsatt för människohandel och människoexploatering har Migrationsverket utöver ordinarie rutiner företrädesvis arbetat med preventiv information. Ett exempel är det informationsblad som Jämställdhetsmyndigheten distribuerat. Informationen har även funnits att tillgå på Migrationsverkets webbplats. Migrationsverket har hittills i år identifierat ett 40-tal misstänkta fall, huvudsakligen exploatering på arbetsmarknaden varav en större del inom städbranschen.

Polismyndigheten

Polismyndigheten har under året utökat sitt deltagande inom det myndighetsgemensamma arbetet. Nationellt arbetar nu tio årsarbetskrafter med att samordna detta uppdrag. Till det har regionala resurser även knutits till centren mot arbetslivskriminalitet. Utöver de fasta resurser som arbetar uthålligt och långsiktigt deltar vid behov även andra delar inom Polismyndigheten vid de olika kontroller som genomförs. Det kan handla om resurser vid gränspolisen, trafikpolisen, hundpatruller, drönarförare med mera.



Bild – Arbetsmiljöverket. Kontroll utförd av Polismyndigheten och Arbetsmiljöverket.

För att säkerställa att utvecklade metoder och arbetssätt tillvaratas inom myndighetens ordinarie verksamhet har Polismyndigheten inrättat en tvärfunktionell samordningsgrupp där samtliga enheter inom nationella operativa avdelningen regelbundet träffas för att diskutera synergier och utvecklingsområden.

För att optimera förutsättningarna för myndighetssamverkan har Polismyndigheten valt att tilldela Sekretariatet för myndighetssamverkan inom Nationella operativa avdelningen det nationella samordningsansvaret för såväl Satsningen mot organiserad brottslighet³⁾, regeringsuppdraget mot arbetslivskriminalitet och EMPACT.

Polismyndigheten har under året påbörjat ett omfattande arbete med att fastställa och få igång ett underrättelseflöde för området kriminell ekonomi med direkta kopplingar till arbetslivskriminalitet. Det innebär att även inom underrättelseenheterna kommer resurser tillsättas framöver för att tillse att flödet av information upprätthålls och att urvalet blir bättre. Det kommer leda till bättre träffsäkerhet på de kontroller som genomförs.

Polismyndighetens uppföljning av deltagandet i det operativa arbetet inom den myndighetsgemensamma verksamheten mot arbetslivskriminalitet har också förändrats och utvecklats under året. Polismyndigheten har en hög ambition med uppföljningen av deltagandet i det myndighetsgemensamma arbetet. De verksamhetsmål som tagits fram har syftet att fånga arbetet, såväl vad det riktar sig mot och vad som kommer ut av det. Fortfarande finns flera utmaningar vad avser avgränsningarna för det arbete som ska följas upp och inte.

Polismyndigheten har genom arbetsplatsinspektioner besökt nästan 1 300 arbetsställen. Hälften avsåg branschen hotell och restaurangverksamhet, följd av annan serviceverksamhet, handel; reparation av motorfordon och motorcyklar och byggverksamhet.

Antalet kontrollerade personer kan inte anges eftersom det under perioden varit svårt att definiera vilka som ska räknas med som kontrollerade personer – enbart de som kontrolleras på plats eller också de som kontrolleras i efterhand. Emellertid är sannolikt statistiken över kontrollerade personer per arbetsställe av bättre kvalitet. Den visar att vid fem procent av de besökta arbetsställena upptäcktes personer som befann sig illegalt i Sverige och i sju procent, personer som inte hade rätt att arbeta i landet. Eftersom en arbetsplatskontroll kan omfatta flera arbetsställen, är dessa andelar av antalet kontroller större.



Bild – Arbetsmiljöverket. Stökig bilverkstad

Den rapporterade utkomsten av arbetet utifrån anmälda brott var främst cirka 140 anmälda brott mot utlänningslagen. Utöver detta anmäldes bland annat sex fall av människoexploatering och två fall av människohandel. De flesta anmälda brott avsåg besök vid hotell- och restaurangverksamhet, handel, reparation av motorfordon och motorcyklar samt byggverksamhet.

Det finns stora regionala skillnader främst att antalet besökta arbetsställen som rapporterades var klart störst i region Väst och minst i region Syd. Orsaken till den skillnaden, och andra, mellan regionerna bedöms, utöver faktiska skillnader i antalet och typ av besökta arbetsställen inom ramen för arbetet mot arbetslivskriminalitet, kunna bero på skillnader avseende:

- definitionen av vilket arbete som ska ingå i uppföljningen
- förmågan att samla in uppgifter om arbetet.

Skatteverket

Inom Skatteverket bedrivs arbetet i uppdraget kring myndighets-samverkan huvudsakligen i den befintliga linjeverksamheten inom området som arbetar mot osund konkurrens. Uppdraget samordnas och följs upp genom en internt tillsatt styrgrupp. Övriga verksamhetsområden inom Skatteverket är också engagerade i arbetet, som insatsen mot organiserad brottslighet och området folkbokföring. I det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet samordnar Skatteverket arbetsgrupperna för analys och metodstöd.

Under 2022 har Skatteverket besökt 1 866 företag och gjort 2 582 kontroller i myndighetssamverkan. Det är en ökning med ca 600 företag jämfört med 2021. Av besökta företag har flest kontroller gjorts inom byggbranschen (46 procent) följt av restaurang (29 procent).

Skatteverkets kontrollmöjligheter på fältet utgår från lagstiftningen kring kassaregister inom kontanthandeln samt kontroller av personalliggare inom berörda branscher¹¹⁾. De brister och felaktigheter som har framkommit vid besöken ligger till grund för att Skatteverket beslutar om kontrollavgifter, tillkommande skatter, avgifter och moms.

Skatteverket har under året fattat beslut om kontrollavgift för 31 procent av de besökta företagen till ett värde av 6 427 500 kr. Viss del av kontrollbesöken har även mynnat ut i fördjupade utredningar och revisioner. Även felaktigheter kopplade till folkbokföring har varit föremål för åtgärd.

Åklagarmyndigheten

Åklagarmyndigheten har tillkommit i uppdraget under 2022. Myndighetens uppdrag är inriktat på utredning och lagföring och myndigheten kan därför inte delta i kontrollverksamheten eller den verksamhet som sker i de regionala centren mot arbetslivskriminalitet.

Myndigheten är dock representerad i regeringsuppdragets olika styrgrupper. I de fall där brottslighet uppdragas och anmäls inom ramen för kontrollerna bidrar myndigheten med att utreda och lagföra brott som miljö- och arbetsmiljöbrott, människohandel/människoexploatering, bedrägerier, bidragsbrott, folkbokföringsbrott, brott mot utlänningslagen, korruptionsbrott med mera. Åklagarmyndigheten bidrar också med kunskap och expertkompetens inom dessa områden.

Referenser

- 1) Uppdrag att inrätta regionala center mot arbetslivskriminalitet och om varaktig myndighetssamverkan: dnr A2022/00333
- 2) dnr 2022/010983, Arbetsmiljöverkets diarium
- 3) Uppdrag till Rikspolisstyrelsen och andra berörda myndigheter att vidta åtgärder för att säkerställa en effektiv och uthållig bekämpning av den grova organiserade brottsligheten. Regeringsbeslut I:7 2008, Ju2008/5776/PO samt Uppdrag till Polismyndigheten och andra berörda myndigheter att utveckla den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet, Regeringsbeslut 11:2 2015, Ju2015/09350/PO.
- 4) Human Trafficking and Exploitation in the Swedish Labour Market: an overview. (In Swedish) - CBSS
- 5) The Relationship Between Recruitment Practices and Trafficking in Human Beings for Forced Labour, Exploitation for Forced Labour, and Other Exploitative Labour Situations of Lithuanians Abroad - CBSS
- 6) Labour Exploitation, Forced labour and Human Trafficking in Germany. Current Challenges and Developments (in German) - CBSS
- 7) pom-lägesanalys-2022-1-ökad-utsatthet-för-ukrainska-kvinnor-på-flykt.pdf (jamstalldhetsmyndigheten.se); Lägesanalys Risk att kvinnor och barn utnyttjas i vinter (jamstalldhetsmyndigheten.se)
- 8) Ett föreläggande är ett beslut av en myndighet som innebär att den som beslutet gäller ska genomföra en viss åtgärd. Ett förbud innebär att den som beslutet gäller inte får lov att göra en viss handling. Såväl föreläggande som förbud kan förenas med vite. Ett vite är ett penningbelopp som man kan tvingas betala om man inte följer en myndighets beslut.
- 9) Observera att antalet gäller för hela 2022, vilket innebär att vissa förslag framfördes innan centren mot arbetslivskriminalitet inrättades.
- 10) <https://swedishgenderequalityagency.se/men-s-violence-against-women/prostitution-and-trafficking-in-human-beings/before-you-go/>
- 11) De branscher som omfattas av kravet på personalliggare är bygg, fordonsservice, kropps- och skönhetsvård, livsmedels- och tobaksgrossister, restaurang och tvätterier.

